

HIỆN TƯỢNG TÔN GIÁO MỚI TẠI THÀNH PHỐ HỒ CHÍ MINH TRONG BỐI CẢNH ĐÔ THỊ HÓA, HỘI NHẬP VÀ TRUYỀN THÔNG SỐ

Lý Hoàng Nam⁽¹⁾, Nguyễn Thị Quỳnh Như⁽²⁾

(1) Đảng ủy phường Long Bình, Thành phố Hồ Chí Minh

(2) Học viện Chính trị khu vực II, Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh

Ngày nhận bài 10/8/2025; Chấp nhận đăng 30/10/2025

Liên hệ email: nhuntq@hcma2.edu.vn

Tóm tắt

Quá trình đô thị hóa nhanh, hội nhập quốc tế và sự phát triển mạnh mẽ của truyền thông số đã thúc đẩy sự xuất hiện của nhiều hiện tượng tôn giáo mới tại Thành phố Hồ Chí Minh (TP.HCM). Vận dụng cách tiếp cận liên ngành, kết hợp phương pháp định tính (phỏng vấn sâu, thảo luận nhóm, quan sát tham dự) và định lượng (khảo sát bảng hỏi có cấu trúc), đồng thời khai thác dữ liệu thứ cấp từ báo cáo chính thức, công trình khoa học và truyền thông trực tuyến, nghiên cứu này nhằm nhận diện, phân tích và đánh giá sự hình thành, phát triển và tác động của các nhóm tôn giáo mới trong bối cảnh đặc thù của đô thị lớn nhất cả nước. Nghiên cứu cho thấy các nhóm tôn giáo mới tại TP.HCM đa dạng về nguồn gốc và hình thức, bao gồm thiền trị liệu, tín ngưỡng dân gian biến thể và khai thị cá nhân. Những tôn giáo mới này góp phần làm phong phú đời sống tinh thần và mở rộng không gian sinh hoạt tôn giáo, song cũng tiềm ẩn nguy cơ trục lợi tài chính, mê tín cực đoan và khó khăn cho công tác quản lý nhà nước. Để định hướng phát triển lành mạnh, cần tăng cường nghiên cứu, nâng cao nhận thức cộng đồng, phát huy vai trò tôn giáo truyền thống, ứng dụng công nghệ trong quản lý và thúc đẩy hợp tác liên ngành.

Từ khóa: công nghệ số, quản lý nhà nước, tôn giáo mới, toàn cầu hóa

Abstract

THE EMERGENCE OF NEW RELIGIOUS PHENOMENA IN HO CHI MINH CITY IN THE CONTEXT OF URBANIZATION, GLOBAL INTEGRATION, AND DIGITAL COMMUNICATION

In the context of globalization and the reshaping of the global order, soft power has The rapid process of urbanization, international integration, and the strong development of digital communication have fostered the emergence of various new religious phenomena in Ho Chi Minh City (HCMC). Adopting an interdisciplinary approach that combines qualitative methods (in-depth interviews, focus group discussions, participant observation) with quantitative methods (structured questionnaire surveys), while also utilizing secondary data from official reports, scholarly works, and online media, this study aims to identify, analyze, and evaluate the formation, development, and impacts of new religious groups in the specific context of Vietnam's largest metropolis. The findings indicate that new religious groups in HCMC are diverse in origin and form, ranging from therapeutic meditation and transformed folk beliefs to personal revelations. These new religions enrich spiritual life and expand religious practices, yet they also pose risks of financial exploitation, extreme

superstition, and challenges to state management. To ensure healthy development, it is necessary to strengthen research, raise community awareness, promote the role of traditional religions, apply technology in governance, and foster interdisciplinary collaboration.

1. Giới thiệu

Sau khi sáp nhập 3 đơn vị hành chính cấp tỉnh, TP.HCM có diện tích khoảng 7.500km², dân số ước tính trên 14 triệu người. Khu vực này giữ vai trò trung tâm hàng đầu cả nước về nhiều mặt. Đời sống tôn giáo phong phú, cùng nhiều tín ngưỡng dân gian và sự xuất hiện của một số hiện tượng tôn giáo mới, tạo nên bức tranh tôn giáo đa dạng, năng động và có ảnh hưởng sâu rộng đến đời sống xã hội. Quá trình đô thị hóa nhanh, hội nhập quốc tế sâu rộng và sự bùng nổ truyền thông số, đã tác động mạnh mẽ đến đời sống tinh thần của một bộ phận cư dân. Theo Tổng cục Thống kê (2023), tỷ lệ dân số đô thị tăng từ 23,7% năm 1999 lên 41,7% năm 2022, kéo theo thay đổi cấu trúc dân cư và các hình thức sinh hoạt văn hóa, tôn giáo. Trong bối cảnh đó, nhiều loại hình tôn giáo mới (New Religious Movements – NRMs) xuất hiện, đặc biệt tại TP.HCM trung tâm kinh tế, văn hóa, giáo dục lớn, nơi dân cư đông đúc, đa dạng và môi trường xã hội cởi mở.

Nghiên cứu về hiện tượng tôn giáo mới tại TP.HCM được thực hiện với mục tiêu bao quát và cụ thể nhằm đảm bảo tính khoa học, thực tiễn và đóng góp thiết thực cho công tác hoạch định chính sách quản lý tôn giáo. Mục tiêu của nghiên cứu là nhận diện, phân tích và đánh giá toàn diện sự hình thành, phát triển và tác động của các nhóm tôn giáo mới trong bối cảnh đô thị hóa nhanh, hội nhập quốc tế sâu rộng và sự phát triển mạnh mẽ của truyền thông số. Trên cơ sở đó, nghiên cứu đề xuất các định hướng và giải pháp quản lý phù hợp, vừa bảo đảm quyền tự do tín ngưỡng, tôn giáo của người dân, vừa giữ vững an ninh, trật tự xã hội và sự ổn định cộng đồng.

2. Cơ sở lý luận và phương pháp nghiên cứu

Trong khoa học tôn giáo, khái niệm “tôn giáo mới” (new religious movements – NRM) được sử dụng để chỉ các hình thức niềm tin và thực hành tâm linh xuất hiện bên ngoài hệ thống tôn giáo truyền thống đã được công nhận chính thức. Đây không chỉ là những cộng đồng thuần túy tôn giáo, mà còn là sự kết hợp đa dạng giữa yếu tố tín ngưỡng, tâm linh, triết lý sống và trị liệu tinh thần. Edward Barker (1989) cho rằng NRM thường hình thành trên cơ sở “hòa trộn” (syncretism) nhiều nguồn gốc khác nhau: du nhập từ nước ngoài, cải biến từ tín ngưỡng dân gian, hoặc sáng lập mới dựa trên nhu cầu xã hội đương đại.

Tôn giáo mới được hiểu là những hình thức niềm tin, thực hành tâm linh nằm ngoài hệ thống các tôn giáo truyền thống đã được nhà nước công nhận. Chúng thường kết hợp yếu tố tôn giáo, tín ngưỡng và trị liệu tinh thần, với nguồn gốc đa dạng: du nhập từ nước ngoài, biến thể từ tín ngưỡng dân gian, hoặc pha trộn nhiều trào lưu (Viện Nghiên cứu Tôn giáo, 2021). Quá trình đô thị hóa, lối sống cá nhân hóa, hội nhập văn hóa, cùng sự phát triển của mạng xã hội và nền tảng số đã giúp các nhóm này lan tỏa nhanh chóng. Các nhóm tôn giáo mới thường tổ chức linh hoạt dưới dạng câu lạc bộ, nhóm nhỏ hoặc cộng đồng trực tuyến, không cần đăng ký tư cách pháp nhân nhưng vẫn thu hút nhiều thành viên. Hoạt động truyền bá sử dụng video ngắn, livestream, khóa học online... Đối tượng tham gia đa dạng về độ tuổi, nghề nghiệp và động cơ, từ nhu cầu tâm linh, cải thiện sức khỏe tinh thần, học kỹ năng sống, đến mong muốn xây dựng cộng đồng.

Nghiên cứu này áp dụng cách tiếp cận liên ngành, kết hợp giữa khoa học tôn giáo học, xã hội học, nhân học văn hóa và truyền thông học. Phương pháp định tính được sử dụng thông qua phỏng vấn sâu, thảo luận nhóm và quan sát tham dự, nhằm thu thập thông tin chi tiết về trải nghiệm, động cơ và cảm nhận của người tham gia tôn giáo mới. Phương pháp định lượng được áp dụng thông qua điều tra khảo sát bằng bảng hỏi đối với một mẫu người dân đa dạng về độ tuổi, giới tính, nghề nghiệp và mức độ tiếp xúc với tôn giáo mới, nhằm đo lường các xu hướng và mức độ phổ biến của hiện tượng. Ngoài ra, nghiên cứu khai thác dữ liệu thứ cấp từ các báo cáo của cơ quan quản lý nhà nước, số liệu thống kê, công trình khoa học trong và ngoài nước, cũng như nguồn thông tin từ báo chí, mạng xã hội và các nền tảng trực tuyến. Phân tích nội dung (content analysis) được sử dụng để nhận diện các thông điệp, hình ảnh, và chiến lược truyền thông của các nhóm tôn giáo mới trên không gian mạng.

Việc kết hợp nhiều phương pháp và nguồn dữ liệu giúp nghiên cứu vừa có chiều sâu, phản ánh được trải nghiệm cá nhân và yếu tố văn hóa, xã hội, vừa có chiều rộng, đảm bảo tính khái quát và khả năng ứng dụng trong hoạch định chính sách. Đây là nền tảng quan trọng để nghiên cứu không chỉ dừng lại ở mô tả hiện tượng, mà còn đưa ra các kiến giải và giải pháp phù hợp với thực tiễn quản lý tôn giáo tại TP.HCM hiện nay.

3. Kết quả và thảo luận

3.1. Thực trạng hiện tượng tôn giáo mới tại Thành phố Hồ Chí Minh

Trong những năm gần đây, tại TP.HCM, sự đa dạng về dân cư, mức độ hội nhập quốc tế cao và môi trường xã hội cởi mở đã tạo điều kiện thuận lợi cho các hiện tượng tôn giáo ngoài hệ thống truyền thống hình thành, thu hút tín đồ, và lan tỏa nhanh chóng. Dựa trên khảo sát xã hội học và phân tích tài liệu, phần này trình bày thực trạng hiện tượng tôn giáo mới tại TP.HCM thông qua ba khía cạnh: đặc điểm chung, các loại hình tiêu biểu và quy mô ảnh hưởng.

* Đặc điểm chung

Một trong những điểm nổi bật của hiện tượng tôn giáo mới tại TP.HCM là tính đa dạng nguồn gốc. Một số nhóm du nhập từ nước ngoài, tiêu biểu là các phương pháp tu luyện và tâm linh phương Tây, các biến thể của Ấn Độ giáo (Hinduism) hoặc Phật giáo Tây Tạng, dung hợp tôn giáo hay một số hiện tượng có nguồn từ các hệ phái Tin lành. Chúng được truyền bá thông qua du học sinh, chuyên gia quốc tế, cộng đồng kiều bào, hoặc qua sách báo, internet. Bên cạnh đó, có những nhóm hình thành trong nước, kết hợp yếu tố của Phật giáo, Đạo giáo với tín ngưỡng dân gian như thờ Mẫu, hoặc tích hợp yếu tố “thần học mới” từ các trào lưu toàn cầu.

– Về cơ cấu tổ chức, các nhóm này thường hoạt động phi chính thức, theo mô hình câu lạc bộ, nhóm nhỏ hoặc cộng đồng trực tuyến, không đăng ký dưới danh nghĩa tổ chức tôn giáo hợp pháp. Hình thức này giúp họ linh hoạt trong sinh hoạt và mở rộng thành viên, nhưng đồng thời gây khó khăn cho công tác quản lý nhà nước.

– Về hình thức truyền bá, các hiện tượng tôn giáo mới tận dụng triệt để sức mạnh của công nghệ số. Các nền tảng Facebook, YouTube, TikTok, Zalo hay Zoom được sử dụng để giảng pháp, hướng dẫn thực hành, chia sẻ “trải nghiệm tâm linh” và kết nối tín đồ. Việc sử dụng mạng xã hội giúp mở rộng nhanh chóng phạm vi tiếp cận, nhưng cũng tiềm ẩn nguy cơ lan truyền thông tin sai lệch hoặc cực đoan.

*** Một số loại hình nổi bật**

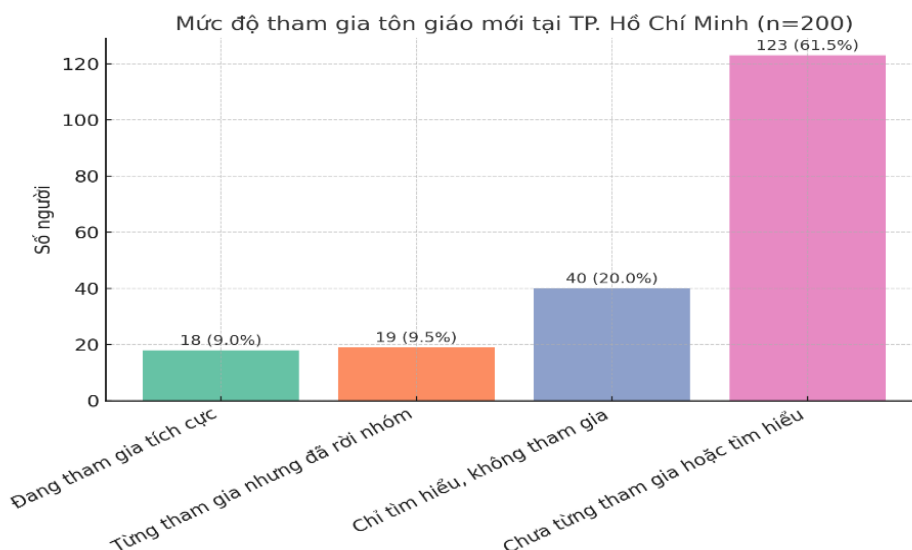
Nhóm thứ nhất là phong trào tu luyện thiền trị liệu. Đây là các nhóm tập trung vào thiền, khí công, hoặc thực hành “năng lượng vũ trụ” với mục tiêu được quảng bá là chữa bệnh, nâng cao sức khỏe tinh thần, cải thiện chất lượng sống. Một số nhóm tổ chức khóa học offline kết hợp với livestream, thu hút hàng trăm người theo học. Tuy nhiên, có trường hợp bị cơ quan chức năng cảnh báo vì khuyến khích bỏ điều trị y tế chính thống.

Nhóm thứ hai là các tôn giáo kết hợp tín ngưỡng dân gian. Những nhóm này tích hợp nghi lễ thờ Mẫu, Đạo Mẫu, hầu đồng... với các yếu tố hiện đại như âm nhạc điện tử, biểu tượng toàn cầu, hoặc triết lý nhân sinh mới. Việc kết hợp này tạo ra sức hấp dẫn văn hóa mới mẻ nhưng cũng có nguy cơ làm biến tướng giá trị truyền thống.

Nhóm thứ ba là tôn giáo dựa trên khái niệm cá nhân. Đặc trưng của loại hình này là “người sáng lập” tuyên bố nhận được mặc khải từ thần linh hoặc vũ trụ, từ đó kêu gọi tín đồ sống thanh lọc, hướng thiện, chuẩn bị “thời kỳ cứu rỗi”. Những nhóm này thường có cấu trúc tập trung, phụ thuộc chủ yếu vào cá nhân lãnh đạo, và dễ hình thành niềm tin tuyệt đối ở tín đồ.

*** Quy mô và ảnh hưởng**

Khảo sát của Viện Nghiên cứu Tôn giáo (2023) cho thấy tại TP.HCM có khoảng 40 nhóm tôn giáo mới hoạt động rải rác, mỗi nhóm có từ 30 đến 300 thành viên. Trong khảo sát xã hội học do nhóm nghiên cứu thực hiện vào năm 2024 với 200 người dân thuộc 6 phường, xã có 18,5% cho biết từng tham gia hoặc tìm hiểu một nhóm tôn giáo mới và 9% đang tham gia tích cực.

Biểu đồ 1. Mức độ tham gia hiện tượng tôn giáo mới tại TP.HCM

Dữ liệu cho thấy, phần lớn người dân TP.HCM chưa từng tham gia hoặc tìm hiểu về hiện tượng tôn giáo mới (61,5%), phản ánh mức độ phổ biến của hiện tượng này vẫn còn giới hạn trong cộng đồng. Bên cạnh đó, nhóm chỉ tìm hiểu nhưng không tham gia chiếm 20%, cho thấy tồn tại sự quan tâm ở mức độ nhất định. Tỷ lệ người từng tham gia nhưng đã rời nhóm (9,5%) gần tương đương với nhóm đang tham gia tích cực (9%), cho thấy sự duy trì gắn kết của các nhóm tôn giáo mới chưa cao, đồng thời đặt ra câu hỏi về sức hút lâu dài và các yếu tố ảnh hưởng đến quyết định gắn bó của tín đồ.

Bảng 1. Động cơ người dân tham gia tôn giáo mới tại TP.HCM

STT	Nhóm người	Giới tính	Tuổi	Nghề nghiệp	Nguồn biết đến	Động cơ
1	Nhóm 1	Nam	32 - 34	Nhân viên IT	Facebook	Giảm stress
2	Nhóm 2	Nữ	45 - 47	Kinh doanh tự do	Bạn bè	Hỗ trợ tinh thần sau biến cố
3	Nhóm 3	Nam	20 - 22	Sinh viên	Tiktok	Tò mò về năng lượng vũ trụ
4	Nhóm 4	Nữ	38 - 41	Công nhân	Hội thảo offline	Cân bằng cảm xúc
5	Nhóm 5	Nam	60 - 65	Hưu trí	Hàng xóm	Sinh hoạt cộng đồng
6	Nhóm 6	Nữ	28 - 30	Nhân viên marketing	Khóa học online	Phát triển kỹ năng mềm

Kết quả phân tích định tính từ các cuộc phỏng vấn cho thấy, hiện tượng tôn giáo mới tại TP.HCM đang hình thành và phát triển trong một môi trường tiếp cận hết sức đa dạng. Người tham gia biết đến các nhóm này qua nhiều kênh khác nhau, trong đó nổi bật là mạng xã hội như Facebook, TikToc, bên cạnh hình thức giới thiệu trực tiếp từ bạn bè, người quen, tham dự sự kiện offline hoặc qua các khóa học trực tuyến. Điều này phản ánh vai trò ngày càng quan trọng của truyền thông số trong mở rộng phạm vi ảnh hưởng, đồng thời chứng minh hình thức “truyền miệng” truyền thống vẫn giữ giá trị nhất định trong lan tỏa thông tin. Động cơ tham gia có thể chia thành ba nhóm chính: tìm kiếm sự hỗ trợ tinh thần và cân bằng cảm xúc; đáp ứng nhu cầu sức khỏe, giảm căng thẳng; và mong muốn mở rộng quan hệ xã hội hoặc tham gia sinh hoạt cộng đồng. Ngoài ra, một số yếu tố khác như sự tò mò hay khát vọng phát triển bản thân cũng xuất hiện, đặc biệt ở giới trẻ. Lợi ích nhận được chủ yếu tập trung vào cải thiện sức khỏe tinh thần, nâng cao kỹ năng sống và tạo cảm giác gắn kết cộng đồng; một số trường hợp ghi nhận tác động tích cực rõ rệt đến tâm lý sau những biến cố cá nhân.

Tuy vậy, người tham gia cũng đối diện với những khó khăn nhất định như áp lực đóng góp tài chính, nghi thức mới mẻ, nội dung thiếu cơ sở khoa học hoặc có xu hướng mê tín cực đoan. Một số cá nhân nhận thấy sự mập mờ giữa yếu tố kỹ năng và tâm linh. Phản ứng của gia đình khá đa dạng, từ ủng hộ, trung lập đến phản đối, đặc biệt khi lo ngại vấn đề tài chính và niềm tin cực đoan. Về dự định tương lai, đa số vẫn tiếp tục duy trì kết nối, song có xu hướng chọn lọc hoạt động để giảm thiểu rủi ro, cho thấy sự cân nhắc giữa lợi ích cá nhân và các yếu tố tiềm ẩn nguy cơ.

Biểu đồ 2. Khó khăn chính khi tham gia hiện tượng tôn giáo mới tại TP.HCM

Tác động của tôn giáo mới mang tính hai mặt. Về tích cực, chúng bổ sung đời sống tinh thần, khuyến khích lối sống hướng thiện, đa dạng hóa sinh hoạt tôn giáo, văn hóa, tạo không gian giao lưu và hỗ trợ tinh thần. Về tiêu cực, một số cá nhân hoặc nhóm lợi dụng danh nghĩa tôn giáo để trục lợi tài chính, truyền bá niềm tin cực đoan, kêu gọi từ bỏ điều trị y tế, gây rạn nứt gia đình, ảnh hưởng đến công việc. Đặc biệt, tính phi chính thức và linh hoạt khiến việc quản lý nhà nước gặp nhiều khó khăn, nhất là trên không gian mạng.

3.2. Nguyên nhân hình thành và phát triển

Trong bối cảnh xã hội đô thị đang biến đổi nhanh chóng, hiện tượng tôn giáo mới tại TP.HCM không phải là một hiện tượng ngẫu nhiên, mà là kết quả tổng hòa của nhiều yếu tố xã hội, văn hóa, kinh tế và chính sách. Thành phố, với đặc trưng là trung tâm kinh tế, văn hóa lớn nhất cả nước, tập trung hàng triệu lao động nhập cư, trí thức, doanh nhân và giới trẻ, đang chứng kiến những áp lực ngày càng gia tăng từ cạnh tranh khốc liệt, nhịp sống nhanh, yêu cầu công việc cao và môi trường sống nhiều biến động. Trong bối cảnh đó, nhu cầu tìm kiếm sự cân bằng tinh thần, ý nghĩa sống và những không gian an toàn về cảm xúc trở nên cấp thiết. Hiện tượng tôn giáo mới, với khả năng linh hoạt trong tổ chức và nội dung, đã trở thành một trong những lựa chọn để cá nhân tìm kiếm sự an ủi tinh thần và sự gắn kết cộng đồng. Bên cạnh đó, khoảng trống của các thiết chế tôn giáo truyền thống cũng góp phần mở đường cho sự hình thành và phát triển của các hiện tượng tôn giáo mới. Mặc dù các tôn giáo truyền thống vẫn đóng vai trò quan trọng trong đời sống tinh thần của cộng đồng, nhưng không phải lúc nào cũng đáp ứng được nhu cầu cá nhân hóa trải nghiệm tinh thần. Các hình thức sinh hoạt nghi lễ mang tính quy chuẩn và chặt chẽ đôi khi khiến một bộ phận người dân, đặc biệt là giới trẻ, cảm thấy khó hòa nhập hoặc không tìm thấy sự kết nối sâu sắc với đời sống hiện tại. Trong khi đó, các hiện tượng tôn giáo mới có khả năng kết hợp nhiều yếu tố đa dạng, từ tín ngưỡng dân gian, triết lý phương Đông, phương pháp trị liệu tinh thần cho tới kỹ năng sống hiện đại, tạo nên trải nghiệm linh hoạt và phù hợp hơn với nhu cầu cá nhân. Ảnh hưởng của toàn cầu hóa và công nghệ số cũng là một yếu tố không thể bỏ qua. Sự bùng nổ của Internet và mạng xã hội giúp việc tiếp cận thông tin tôn giáo mới trở nên dễ dàng hơn bao giờ hết. Các mô hình tôn giáo, tín ngưỡng từ nhiều quốc gia và nền văn hóa có thể nhanh chóng du nhập vào Việt Nam thông qua YouTube, Facebook, TikTok hoặc các khóa học trực tuyến. Điều này không chỉ giúp lan truyền triết lý và phương pháp tu tập của các phong trào tôn giáo mới mà còn tạo điều kiện cho sự hình thành các cộng đồng trực tuyến, nơi thành viên có thể trao đổi, chia sẻ và hỗ trợ lẫn nhau, bất kể khoảng cách địa lý. Đặc biệt, trong bối cảnh giao lưu quốc tế mạnh mẽ, những yếu tố mới mẻ từ bên ngoài dễ dàng được tiếp nhận, cải biến và bản địa hóa để phù hợp với tập quán, giá trị và nhu cầu tinh thần của cộng đồng. Ngoài ra, chính sách tự do tín ngưỡng, tôn giáo của Nhà nước Việt Nam là một nền tảng quan trọng cho sự tồn tại và phát triển của các hiện tượng tôn giáo mới. Hiến pháp năm 2013 và Luật Tín ngưỡng, Tôn giáo năm 2016 đã khẳng định quyền tự do tín ngưỡng, tôn giáo của công dân, đồng thời tạo hành lang pháp lý rõ ràng hơn cho hoạt động tôn giáo. Mặc dù pháp luật vẫn yêu cầu quản lý chặt chẽ để bảo đảm an ninh, trật tự xã hội và ngăn ngừa lợi dụng tôn giáo vào mục đích xấu, nhưng việc công nhận quyền tự do này đã mở ra không gian rộng hơn cho các nhóm tín ngưỡng, tôn giáo mới hình thành và hoạt động, đặc biệt là khi họ biết vận dụng linh hoạt hình thức sinh hoạt phi chính thức hoặc bán chính thức để thu hút người tham gia.

Tổng hòa các yếu tố trên cho thấy sự hình thành và phát triển của tôn giáo mới tại TP.HCM là kết quả tất yếu của biến đổi xã hội đô thị trong thời đại toàn cầu hóa và công nghệ số. Hiện tượng này vừa phản ánh nhu cầu đa dạng hóa đời sống tâm linh, vừa đặt ra

yêu cầu đối với cơ quan quản lý nhà nước trong việc định hướng, hỗ trợ và kiểm soát hợp lý, nhằm phát huy mặt tích cực và hạn chế tác động tiêu cực đối với xã hội.

3.3. Ảnh hưởng của hiện tượng tôn giáo mới

Hiện tượng tôn giáo mới tại TP.HCM đang tạo ra những tác động đa chiều đến đời sống xã hội, bao gồm cả khía cạnh tích cực lẫn tiêu cực. Ở phương diện tích cực, các nhóm tôn giáo mới đã góp phần bổ sung vào đời sống tinh thần của một bộ phận người dân, đặc biệt là trong bối cảnh áp lực công việc, học tập và các mối quan hệ xã hội ngày càng gia tăng. Thông qua các hoạt động mang tính trị liệu tinh thần, tu tập, chia sẻ và hỗ trợ lẫn nhau, nhiều người tham gia cho biết họ tìm được sự an ủi, giảm bớt căng thẳng tâm lý và duy trì được trạng thái cân bằng cảm xúc. Không chỉ vậy, những sinh hoạt cộng đồng trong khuôn khổ tôn giáo mới còn góp phần tạo ra môi trường giao lưu, kết nối, từ đó tăng cường tinh thần đoàn kết và sự tương trợ giữa các thành viên. Mặt khác, sự xuất hiện của các loại hình tôn giáo mới cũng đã góp phần đa dạng hóa sinh hoạt tôn giáo tại đô thị lớn, thúc đẩy sự sáng tạo và giao thoa văn hóa thông qua việc kết hợp nhiều yếu tố truyền thống và hiện đại, nội địa và ngoại lai.

Tuy nhiên, bên cạnh những giá trị tích cực, tôn giáo mới cũng tiềm ẩn nhiều tác động tiêu cực. Một trong những nguy cơ đáng lo ngại là tình trạng lạm dụng và trục lợi, khi một số cá nhân hoặc nhóm lợi dụng danh nghĩa tôn giáo để lừa đảo, chiếm đoạt tài sản hoặc thu lợi bất chính. Ngoài ra, niềm tin cực đoan vào những giáo lý hoặc thực hành phi khoa học có thể dẫn tới những hậu quả nghiêm trọng cho sức khỏe, điển hình là việc từ bỏ điều trị y tế hoặc áp dụng các phương pháp chữa bệnh không kiểm chứng. Ở khía cạnh xã hội, đã xuất hiện những trường hợp người tham gia cắt đứt hoặc rạn nứt quan hệ gia đình, bạn bè do mâu thuẫn niềm tin. Về mặt quản lý nhà nước, đặc điểm phi chính thức, tổ chức linh hoạt và phân tán của các nhóm tôn giáo mới gây khó khăn cho việc giám sát, quản lý và định hướng hoạt động. Điều này đòi hỏi các cơ quan chức năng phải có những giải pháp quản lý phù hợp, vừa đảm bảo quyền tự do tín ngưỡng của công dân, vừa hạn chế những rủi ro và tác động tiêu cực đối với cộng đồng.

3.4. Đề xuất giải pháp quản lý và định hướng phát triển lành mạnh

Để quản lý và định hướng hiện tượng tôn giáo mới tại TP.HCM một cách hiệu quả, cần triển khai đồng bộ nhiều giải pháp, vừa bảo đảm quyền tự do tín ngưỡng, vừa phòng ngừa các rủi ro tiềm ẩn.

Một là, tăng cường nghiên cứu và thống kê nhằm xây dựng cơ sở dữ liệu toàn diện về các hiện tượng tôn giáo mới. Cơ sở dữ liệu này phải bao gồm thông tin về số lượng, đặc điểm tổ chức, nội dung hoạt động, cơ cấu nhân sự, phạm vi ảnh hưởng, cùng các kênh truyền bá. Việc thống kê cần được tiến hành định kỳ, kết hợp giữa khảo sát thực địa và thu thập thông tin từ không gian mạng, để kịp thời phản ánh những biến động và xu hướng mới. Đây sẽ là nguồn tham chiếu quan trọng cho các cơ quan quản lý, giới nghiên cứu và truyền thông khi hoạch định chính sách hoặc thực hiện các chương trình can thiệp xã hội.

Hai là, nâng cao nhận thức cộng đồng về tôn giáo mới và các nguy cơ liên quan. Hoạt động tuyên truyền cần tập trung vào việc phổ biến các quy định pháp luật về tín ngưỡng, tôn giáo, quyền và nghĩa vụ của công dân trong sinh hoạt tôn giáo, đồng thời cung cấp kỹ năng nhận diện những dấu hiệu lợi dụng tôn giáo để trục lợi, lôi kéo hoặc gieo rắc tư tưởng cực đoan. Có thể tận dụng các phương tiện truyền thông đại chúng, mạng xã hội, hội thảo, tọa đàm và các chương trình giáo dục cộng đồng để tiếp cận đa dạng nhóm đối tượng, đặc biệt là thanh niên và người lao động nhập cư những nhóm dễ bị thu hút bởi những lời mời gọi mới lạ và mang tính trải nghiệm.

Ba là, phát huy vai trò của các tôn giáo truyền thống trong việc đáp ứng nhu cầu tâm linh hiện đại. Các tổ chức tôn giáo hợp pháp cần chủ động đổi mới phương thức hoạt động, mở rộng các chương trình như khóa tu ngắn hạn, hội thảo kỹ năng sống, hoạt động thiện nguyện, giao lưu văn hóa, và đặc biệt là các sự kiện hướng đến giới trẻ. Việc tạo ra những không gian sinh hoạt vừa mang giá trị tâm linh, vừa gần gũi với đời sống hiện đại sẽ giúp thu hút tín đồ, đồng thời hạn chế tình trạng người dân tìm đến những hình thức tôn giáo mới chưa được kiểm chứng về nội dung và phương thức hoạt động.

Bốn là, ứng dụng công nghệ trong công tác quản lý nhà nước về tôn giáo. Trong bối cảnh mạng xã hội là kênh truyền bá chính của nhiều nhóm tôn giáo mới, các cơ quan chức năng cần sử dụng các công cụ phân tích dữ liệu lớn (big data), trí tuệ nhân tạo (AI) và giám sát nội dung trực tuyến để kịp thời phát hiện hoạt động vi phạm pháp luật, lừa đảo tài chính hoặc truyền bá thông tin sai lệch. Đồng thời, cần phối hợp với các nền tảng công nghệ để xử lý nhanh chóng nội dung xấu độc, song song với việc xây dựng các kênh thông tin chính thống nhằm định hướng nhận thức và hành vi của cộng đồng.

Năm là, thúc đẩy hợp tác liên ngành và đa bên để xây dựng giải pháp quản lý hiệu quả và bền vững. Cơ quan quản lý nhà nước cần phối hợp chặt chẽ với các tổ chức tôn giáo, nhà nghiên cứu, chuyên gia truyền thông, tổ chức phi chính phủ và cộng đồng dân cư để cùng chia sẻ thông tin, trao đổi kinh nghiệm và triển khai các chương trình hành động chung. Mô hình hợp tác này không chỉ giúp nâng cao hiệu quả quản lý, mà còn tạo sự đồng thuận xã hội, giảm thiểu mâu thuẫn hoặc định kiến trong tiếp cận vấn đề hiện tượng tôn giáo mới.

Với cách tiếp cận toàn diện, kết hợp nghiên cứu, tuyên truyền, phát huy nguồn lực truyền thống, ứng dụng công nghệ và hợp tác liên ngành, TP.HCM có thể vừa bảo đảm quyền tự do tín ngưỡng của người dân, vừa duy trì trật tự, an ninh xã hội, đồng thời định hướng sự phát triển của các hiện tượng tôn giáo mới theo hướng lành mạnh, phù hợp với chuẩn mực văn hóa và pháp luật Việt Nam.

4. Kết luận

Hiện tượng tôn giáo mới tại TP.HCM là hệ quả tất yếu của quá trình biến đổi xã hội đô thị trong bối cảnh toàn cầu hóa, kinh tế thị trường và truyền thông số phát triển mạnh. Chúng phản ánh nhu cầu tâm linh đa dạng, cá nhân hóa của con người hiện đại, không chỉ nhằm tìm kiếm sự an ủi tinh thần mà còn hướng đến phát triển bản thân và kết nối cộng đồng. Bên cạnh những giá trị tích cực như bổ sung đời sống tinh thần, tăng cường giao lưu xã hội và làm phong phú sinh hoạt văn hóa, tôn giáo, hiện tượng này cũng đặt ra thách thức lớn cho quản lý nhà nước, nhất là nguy cơ thương mại hóa, mê tín cực đoan và tác động tiêu cực đến sức khỏe, quan hệ xã hội. Do đó, cần nghiên cứu toàn diện, sử dụng dữ liệu thực chứng để nhận diện đúng bản chất, quy mô và xu hướng phát triển, từ đó xây dựng giải pháp quản lý và định hướng phù hợp. Việc này vừa bảo đảm quyền tự do tín ngưỡng - tôn giáo của công dân, vừa giữ vững trật tự, an ninh và ổn định xã hội, góp phần hình thành đời sống tôn giáo lành mạnh, ổn định và hòa hợp trong cộng đồng.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1] Ban Dân vận Thành ủy TP. Hồ Chí Minh. (2024). *Báo cáo tổng kết công tác dân vận, tôn giáo năm 2024*. TP. Hồ Chí Minh.
- [2] Ban Tôn giáo Chính phủ. (2022). *Báo cáo công tác quản lý nhà nước về tôn giáo*. Hà Nội.
- [3] Ban Tôn giáo TP. Hồ Chí Minh. (2024). *Báo cáo công tác quản lý nhà nước về tôn giáo trên địa bàn TP. Hồ Chí Minh năm 2024*. TP. Hồ Chí Minh.
- [4] Barker, E. (1989). *New Religious Movements: A Practical Introduction*. London: Her Majesty's Stationery Office.
- [5] Đinh Ngọc Thạch. (2021). *Biến đổi tôn giáo trong bối cảnh toàn cầu hóa*. TP. Hồ Chí Minh. Nxb Đại học Quốc gia TP. Hồ Chí Minh.
- [6] Nguyễn Hồng Dương. (2019). *Những vấn đề lý luận và thực tiễn về tôn giáo ở Việt Nam hiện nay*. Hà Nội: Nxb Khoa học Xã hội.
- [7] Nguyễn Quốc Tuấn. (2015). *Tôn giáo và chính sách tôn giáo ở Việt Nam*. Hà Nội: Nxb Tôn giáo.
- [8] Stark, R., & Bainbridge, W. S. (1985). *The Future of Religion: Secularization, Revival, and Cult Formation*. Berkeley: University of California Press.
- [9] Tổng cục Thống kê. (2023). *Niên giám thống kê 2022*. Hà Nội: Nxb Thống kê.
- [10] Trương Văn Chung. (2018). *Tôn giáo và các hiện tượng tôn giáo mới*. NXB Đại học Quốc gia TP. Hồ Chí Minh.
- [11] Trương Văn Chung & Nguyễn Văn Minh. (2020). *Hiện tượng tôn giáo mới ở Việt Nam: Một số vấn đề lý luận và thực tiễn*. Tạp chí Nghiên cứu Tôn giáo, số 6, tr. 3–15
- [12] Viện Nghiên cứu Tôn giáo. (2021). *Một số vấn đề cơ bản về hiện tượng tôn giáo mới ở Việt Nam. Đề tài hỗ trợ thông tin về dân tộc, tôn giáo*. Hà Nội.